

# KESKI-MAA SOI SUOMALAISIN SÄVELIN

Teksti: Pirjo Aittomäki



TUOMOMANNINEN

## The Lord of the Rings -näyttämösovituksen sävellystyö oli Värttinälle ainutlaatuinen kokemus. Muusikko matkasi yhtyeen kanssa sinne ja takaisin.

Lontoo 19.6.2007 klo 18.00  
Hotelli Aldwych Hiltonin aulabaarissa on tungos. *The Lord of the Rings* -produktion kansainvälinen työryhmä on kokoontunut juhlistamaan teoksensa West Endin ensi-iltaa, jonka alkuun on aikaa vain reilu tunti. Mukana ovat myös suomalaisen maailmanmusiikkiyhtye Värttinän jäsenet läheisineen. Vaihdetaan kuulumisia, nostellaan kuohuvia maljoja. Tunnelma on rento mutta odottava.

Pikkuhiljaa lähdetään teatterille. Hotellilta on vain muutamman kymmenen metrin matka Theatre Royal Drury Lanelle, yhdelle Lontoon perinteikkäimmistä musiikkiteatterinäyttä-

”Värttinä oli looginen valinta, sillä myös meidän musiikkimme pohjautuu vanhaan perinteeseen.”

möistä. Matka taittuu punaista mattoa pitkin valokuvaajien ikuistaessa ensi-iltaan saapuvia taiteilijoita. Pian Värttinäkin asettuu kuvattavaksi teoksen toisen säveltäjän, intialaisen A. R. Rahmanin kanssa.

Varttia yli seitsemän J. R. R. Tolkienin luoma Keski-Maa herää henkiin. Hobitit, velhot, haltijat, örkit valtaavat teatterin.

Helsinki 18.7.2007 klo 10.00  
Värttinä pakkaa keikkabussia parkkipaikalla Stadionin kupeessa. Edessä on pitkä ajomatka

Pietarsaareen. Matkalla yhtyeen jäsenillä on aikaa kertoa vaiheikkaasta työrupeamastaan *Sormusten herran* parissa.

### Outo tekstiviesti

Neljä vuotta sitten, heinäkuussa 2003, Värttinä oli matkalla keikalle Kuopion Viinijuhlille. Bändin managerilta **Phillip Pagelta** tuli outo tekstiviesti: Värttinän musiikkia halutaan *Taru sormusten herrasta* -teoksesta tehtävään näyttämöversioon.

”Olin kovin ihmeissäni ja

pyörittelin päätäni, että mikäähän proggis tämä nyt on”, **Mari Kaasinen** muistelee. ”Aluksi luulimme, että meiltä pyydetään vain lupaa käyttää muutamaa biisiä joltain levyltä”, **Markku Lepistö** jatkaa. Phillipille vastattiin kuitenkin ”yes, yes, of course”.

Kyselyn taustat selvisivät pian. Kävi ilmi, että englantilainen tuottaja **Kevin Wallace** oli jo jonkin aikaa suunnitellut J.R.R. Tolkienin *The Lord of the Rings* -teoksen tuomista näyttämölle Lontooseen. Produktiossa aiemmin mukana olleiden säveltäjien musiikki ei vastannut tuottajan ja ohjaaja **Matthew Warchusin** toiveita. Tuotantoyhtiön musiikillinen neuvonantaja **Christopher Nightingale** ja kehitysjohtaja

**John Havu** lähetettiin säveltäjähakumatkalle.

”Chris ja John jakoivat maapallon musiikin kahtia ja lähtivät kiertämään levykauppoja. John löysi jostain levyhyllyn katoista Värttinän *Ilmatar*-levyn ja siltä *Äijö*-kappaleen. Lontoossa kuunneltiin sitten muitakin levyjämme ja innostuttiin”, **Johanna Virtanen** kertoo.

Tuotantoryhmä halusi tulevaan esitykseen musiikkia, joka kuulostaisi tuhansia vuosia vanhalta; jolla olisi juuret. ”Tässä mielessä Värttinä oli looginen valinta, sillä myös meidän musiikkimme pohjautuu vanhaan perinteeseen”, **Janne Lappalainen** toteaa.

*Äijössä* tuotantoryhmän mielenkiinnon lienee herättänyt siitä huokuva, englantilaiseen korvaan eksoottisin keinoin muun muassa manauksella saavutettu vaaran ja uhan tuntu.

”Luultavasti sekä Värttinän erottuva laulutapa että levyjemme tyyllinen ja tunnelmallinen kirjo innostivat, *Äijön* tapaisista revityksistä *Kylä vuotti uutta kuuta* -tyyppisiin kauniisiin ja hitaisiin kappaleisiin”, **Lassi Logrén** pohtii.

”Taustamme varmaan tutkittiin tarkasti”, Mari arvelee. Tuskin Tolkienin tunnettu Kalevalainnostuskaan oli haitaksi. Jo elokuussa Chris ja John tulivat tapaamaan Värttinää ja lähtivät yhtyeen mukana keikkamatkalle Viroon. Kiertuebussissa turinoitiin ja tutustuttiin.

Asiat etenivät ripeästi, ja jo syyskuussa yhtye oli Lontoossa tutustumassa muuhun taiteelliseen työryhmään, kuuntelemissa käsikirjoitus-workshopia ja luomassa live-äänimaailmaa.

## Pohdintaa ja valintoja

Isoon ja aikaa vievään produktion lähteminen ei ollut aivan itsestään selvää. Vaikkei kieltäytymistä missään vaiheessa vakavasti harkittukaan, piti miettiä bändin rahkeita: urakan laajuus ja tiukka aikataulu mietityttivät. Moni oli soittanut teattereissa paljonkin, mutta vain muutamalla oli kokemusta teatteria tai tanssia varten säveltämisestä. Pohdittiin myös bändin imagoa ja suhdetta perinteiseen musikaalikonseptiin.

”Hobittien maailma oli kuitenkin aiheena herkullinen ja

katu-uskottava”, **Antto Varilo** toteaa. ”Teosta ei missään vaiheessa markkinoitu meillemusikaalina, vaan *stage adaptionina*, näyttämöversiona. Vakuutuimme siitä, ettemme Tolkienin parissa pilaisi omaa juttuamme.”

”Hobittien maailma oli aiheena herkullinen ja katu-uskottava.”

Myös tuottajan taustat tarkistettiin. Kevin Wallace oli vuosia musikaalimoguli **Andrew Lloyd Webberin** The Really Useful Company:ssa työskennellytään perustanut oman tuotantoyhtiön, ja työn jälki esimerkiksi *Jesus Christ Superstar* -musikaali-dvd:n parissa vakuutti. ”Totesimme, että jos tällä alalla haluaa tehdä töitä huippujen kanssa, niin tässä on nyt tilaisuus! Tartuimme siihen suurella mielenkiinnolla”, Antto jatkaa.

Henkilökohtaisella tasolla jouduttiin myös valintojen eteen. ”Olin ollut vuoden Pirkanmaan kansanmusiikin läänintaiteilija, ja pestiä olisi ollut jäljellä ainakin pari vuotta. Tein ratkaisun ja jäin virasta pois”, **Markku** kertoo. Monessa bändissä freelancerina soittavaa **Hannu Rantasta** arvelutti varsinkin kiireiseen aikatauluun sitoutuminen. ”Huoli oli aiheellinen, sillä vuosien varrella

työryhmän työskentely osoittautui aikataulujen suhteen varsin impulsiiviseksi. Jokin kolmen viikon sessio saattoi varmistua hyvin lyhyellä varoitusaajalla”, Hannu sanoo. ”Ainakin minun kohdallani tällainen söi muita töitä.”

## Työhön

Työskentely LOTR:n parissa lähti toden teolla käyntiin lokakuussa 2003. Työskentelytilaksi vuokrattiin Espoon Mankkaalta omakotitalo, jossa viihdyttiin huhtikuuhun 2004 saakka. Taloon rakennettiin bändin toiveiden mukaisesti varustettu studio. Laitteet, kopiokonetta myöten, lennätettiin Lontoosta.

Työnjohtajana ja linkkinä säveltäjien ja muun tuotannon välillä toimi Chris, monien West End -musikaalien parissa kannuksensa ansainnut kokenut *musical supervisor*, musiikillinen neuvonantaja.

”Chrisin mukanaolo toi turvaa, jota tarvitsimme, olihan musikaaligenre meille vieras”, Janne toteaa. Jos säveltäminen jostain syystä jumiutui, Chrisin kommenttien avulla pääsi eteen-

päin. ”Tuli levollinen olo.”

Sävellystyötä pohjustettiin lukemalla alkuteos. Biisien tekeminen alkoi sen kummemin tiettyjä kohtauksia tai henkilöitä miettimättä. Yritettiin kuvitella, millaista Keski-Maan musiikki voisi olla.

Tuotantoryhmän tavoitteena oli luoda LOTR:n musiikista erilaisia vaikutteita yhdistävä ennenkuulematon synteesi. Siksi mukaan oli pyydetty myös intialainen **A. R. Rahman**, *Bombay Dreams* -menestysmusikaalin ja monien Bollywood-elokuvien musiikin säveltäjä.

Työnjako Värttinän ja Rahmanin kesken oli selvä. ”Meidän sävelkieleemme sopi paremmin hobiteille ja haltijoille, Rahmanin tyyli taas rakkaus- ja taistelukohtauksiin. Joitain kohtauksia oli myös merkitty molemmille”, Antto kertoo.

Myös teoksen muoto oli päätetty: nyt ei tehtäisi perinteistä musikaalia. Tolkienin kirjassa on paljon lauluja, ja kun kirjassa lauletaan, lauletaan näyttämölläkin. Pyrittiin siihen, että musiikin käyttö noudattaa kirjan henkeä ja laulaminen on kohtauksessa roolihahmolle luonteva ilmaisutapa.

## Musiikillinen palapeli

Työ alkoi demosavotalla. Chris sai kuunneltavakseen lähes



Chris ja Antto miettelinä Autograph-studiolla Lontoossa keväällä 2004.

40 md- ja cd-levyä sekä kahlattavakseen läjän nuotteja. Järkytyksestä toinnuttuaan hän lähetti porukat kotiin, peruutti seuraavan päivän session ja linnoitautui kahvilaan kuuntelemaan materiaalia muistiinpanoja tehden. Näistä demoista hän valitsi aihioita, joita lähdettiin työstämään eteenpäin.

Teemoja kehiteltiin tutulla tavalla koko yhtyeen voimin jammaten. Mutta oli engelsmannin työtavoissa jotain uuttakin. Jos johonkin kappaleeseen tarvittiin tietynlainen osa, se saatettiin ottaa jonkun toisen sävellyksestä. Tämä tuntui aluksi oudolta.

”Aiemmin ajattelimme, että kappale on pyhä. Jos ei kelpaa, niin laitetaan mappi ö:hön”, Johanna kertoo. Chrisillä oli kuitenkin selvät visiot. ”Monet hänen valinnoistaan tuntuivat erikoisilta, mutta olivatkin sitten toimivia. Biiseihin syntyi aivan uudenlaista dramatiikkaa ja yllätyksiä.”

*Star of Eärendilin* kehittäjä kuvaa työskentelyä hyvin. Dramaturgisesti tärkeään kohtaan, jossa sormuksen saattue on kokoontunut ja päättää lähteä viemään sitä kohti Mordoria, oli jo valittu *Kylä vuotti*-tyyppinen kappale. Se ei kuitenkaan tempoiltaan istunut kohtaukseen.

”Chris ilmoitti, että nyt tarvitaan uusi kappale, aikaa on tunti”, Antto kertoo. ”Kaikki lähtivät tahoilleen pähkäilemään. Yritin tehdä vähemmän värttinämäistä kappaletta, jossa käyttäisin lainauksia toisista sävellajeista.”

Chris valitsi työstettäväksi Anton sävellyksen, johon tehtiin b- ja c-osat. Näyttämötapahtumien takia siihen yhdistettiin vielä osa Rahmanin säveltämästä Aragornin ja Arwenin duetosta. Musiikin tehtävä on ennen kaikkea palvella dramaturgiaa.

Moni musiikkinumero on käynyt läpi valtavan myllytyksen, lähtöpisteestä on kuljettu kauas.

”*Flight to the Fordin* melodia, perusriffit ja *Äijön* rumpukomppi ovat meiltä, mutta nykyinen versio on pitkälle orkestroitu ja lähes klassisen kuuloinen”, Janne kuvaillee. ”Alun perin biisi oli hyvin folk, ja jousikko oli tärkeässä osassa. Nyt se on orkestraalinen ja massiivinen. Toisaalta kappaleen loppuosan pitkät laulusoolo on **Susan Ahon**



MANUEL HARLAN

**Pippin ja Merri ihmettelevät puupartasuita.**

”Olimme tulleet Lontooseen säveltäjinä, ja yhtäkkiä olimmekin teatterimusikoita.”

improvisoima ja opetettu laulajille sellaisenaan.”

Rumpali **Jaska Lukkarinen** sai sävellyssessioiden aikana venyä moneksi. Milloin piti sovittaa lyömäsoittimille Rahmanin md:lle ähisemää komppia, milloin toimia tehostemestarina. Balrog-hämähäkin jalkojen äänet toteutettiin lopulta äänittämällä sormen irtoamista teipistä.

Lisähaastetta työskentelyyn toi välimatka. Chris lenteli ahkerasti Lontoon ja Helsingin välillä ja nivoi yhteen eri puolilla maailmaa työskennelleiden säveltäjien tuotannon. Hän vastasi lopulta pääosin myös musiikin orkestroinnista ja viimeisteli sovitukset.

### Lontooseen

Mankkaalla syntynyttä materiaalia kehiteltiin eteenpäin studiosessioissa Lontoossa paikallisten soittajien ja laulajien kanssa. Kevään 2004 aikana Antto, Janne ja Lassi reissasivat Lontoossa useaan otteeseen. Tuottaja ja ohjaaja kiittelivät korkeatasoista työtä.

Viimein toukokuussa koko

bändi saapui ensimmäiseen, Sadler’s Wells -studioissa pidettyyn kolmiviikkoiseen workshoppiin. Paikalla oli Värttinän ja muun työryhmän lisäksi 12 näyttelijää.

”Tämän kuten myöhempienkin workshoppien tavoitteena oli saada aikaan yksi kokonainen esitys ilman varsinaista näyttelystä ja vain pienellä ohjauksella”, Hannu selvittää.

Päämäärään pyrittiin mahdollisimman kunnianhimoisesti ja mahdollisimman pitkällä työpäivillä. Työt alkoivat aamukymmeneltä ja kestivät iltakahdeksaan-yhdeksään, kuutena päivänä päivässä, yhdellä ruokatauolla päivässä. Kulttuurieroja...

Muitakin yllätyksiä oli luvassa.

”Olimme tulleet Lontooseen säveltäjinä, ja yhtäkkiä olimmekin teatterimusikoita, pojat soittimiensa, me laulajat mikkinen takana”, kertoo Johanna.

Varsinkin rumpalilla piti kiirettä. ”Toteutin yksin valtavan rumpu- ja lyömäsoitinkasan keskellä komppimaailmaa, jota oli sävellyssessioissa nauhoitettu lukemattomia raitoja päällekkäin. Minä, settirumpali!”, Jaska

muistelee huvittuneena.

Workshoppaamisen merkitys kirkastui vähitellen: käsikirjoitusta testattiin, muokattiin ja lyhennettiin. Musiikillinen kokonaisuuskin hahmottui säveltäjille aivan eri tavalla elävässä tilanteessa tekstin ja näyttelijöiden kanssa. Huomattiin mikä toimi, mikä ei, ja mikä kaipasi terävöittämistä. Käsikirjoitus eli ja muuttui koko ajan, samoin sävellykset, sävellajit ja iskurepliikit. Teatterimusikoilla oli täysi työ pysyä perässä!

Samalla bändille selvisi, että heidän tulisi tuottaa varsinaisten kappaleiden lisäksi myös esityksen alla kulkevaa under score -musiikkia. Sitä vedettiin siten hatusta, myöhemmin under scoreksi sovitettiin variaatioita pääkappaleiden teemoista.

Kiivaasta työtahdista huolimatta workshop-työskentely oli antoisaa. ”Tällainen työskentelykulttuuri, jossa säveltäjät ovat mukana koko ajan ja muuttavat sävellystä ohjaajan tai supervisorin toivomuksesta saman tien, oli meille uutta ja mielenkiintoista. Palaute oli suoraa ja nopeaa, se helpotti työskentelyä”, Hannu sanoo.

Rankka rupeama päättyi 24.5. ensimmäiseen esitykseen, jonka kolmikymmenpäisen yleisön joukossa oli legendaarinen elokuvatuottaja **Saul Zaentz**, yksi tulevan esityksen tuottajista.



West Endin "kuumin" nimi Laura Michelle Kelly (keskellä) laulaa Galadrielinä Lothlórien-kohtauksessa henkeäsalpaavan kauniisti.

## Torontoon

Musiikin kehittelyä jatkettiin edelleen sekä Suomessa että Lontoossa Autograph-studiolla. Mankkaa vaihtui Unioninkadun kämppään ja Q-teatteriin. Tammikuussa 2005 tuli tieto, että esityksen ensi-ilta siirtyykin Lontoosta Torontoon.

Työryhmällä oli kiire saada teos näyttämölle, sillä oikeudet olivat umpeutumassa. Lontoossa ei ollut vapaana tarpeeksi suurta teatteria, joten torontolaisen Princess of Wales -teatterin tarjotessa tilaansa tilaisuuteen tartuttiin. Kyseessä oli kuitenkin West Endiä varten rakennettu produktio, ja ohjaaja arvelikin, ettei ehkä osaa rakentaa amerikkalaisen maun mukaista esitystä.

Työ kuitenkin jatkui, ja maaliskuun huhtikuussa workshopattiin Music Bankissa Lontoossa. Sessiot olivat jälleen raskaita. Näyttelijöiden lähtiessä pois klo 17 bändi jatkoi vielä kahdeksaan, yhdeksään. Viimeinen työpäivä ja esitys 14.4. menivät hyvin. Päivä päättyi liikuttuneissa tunnelmissa.

## Soittotunteja, nuottihässäköä...

Värttinän musikit ovat olleet mukana musiikin harjoittami-

"Suoralla äänellä laulaminen on vaikeaa, pienetkin epäviireisyydet ja vokaalien värierot kuuluvat heti."

ssa sekä Torontossa että Lontoossa, sillä esitykseen haluttiin Värttinän demoissaan käyttämä bouzukin, jouhikon, haitarin ja karjalaisen laulutyylin värittämä sointi.

Torontossa treenattiin tiiviisti 18-päisen orkesterin ja laulajien kanssa marraskuusta 2005 lähtien.

"Olin Torontossa viisi kuukautta ja annoin paljon soittotunteja. Kitaristina oli armenialais-syntyinen taitava jazzkitaristi, joka soitti myös ud-luuttua ja kreikkalaista bouzoukia. Hänen soittimessaan oli kuitenkin erilainen viritys kuin minulla, eikä hän pystynyt soittamaan suoraan nuotista", Janne kertoo.

Nuotteihin lisättiin sointumerkit, mutta parin session jälkeen Chrisin ilme oli mietteliäs. Bouzuki ei kuulostanut yhtään siltä miltä olisi pitänyt. Janne kertoi soittajakollegalle ikävät uutiset: viritystä pitäisi vaihtaa ja opetella kaikki alusta. "Oho, joo, kaveri totesi, ja taisi mennä hieman paniikkiin", Janne muistelee. Viritys vaihdettiin ja aloitettiin soittotunnit.

Lontoossa odotti toisenlainen

haaste. "Kitaristina on eräs kaulapungin käytetyimmistä sessiokitariesteista, joka ei ole aiemmin soittanut bouzoukia. Mietimme yhdessä millainen soittimen pitäisi olla, tilasimme sen, ja hän alkoi harjoitella", Janne kertoo. "Molempien soittajien kanssa kävimme läpi tyylillisiä seikkoja. Kerroin, mistä itse olin saanut vaikutteita, mitä levyjä kannattaisi kuunnella."

LOTR:n orkesterissa on kaksi viulistia, joista toinen soittaa klassisten osuukien lisäksi folkviulua ja jouhikkoa. Torontossa mukana oli lisäksi nyckelharp eli avainviulu. Sieltä löytyi myös täydellinen soittaja, **Anne Lindsey**. "Pidimme kuuden viikon aikana neljä sessiota, joissa opetin hänelle sekä jouhikkoa että avainviulua. Kumpaakaan niistä ei ole ihan helppoa ottaa nopeasti haltuun, mutta se onnistui, kun treenasi paljon", Lassi antaa tunnustusta. "Lontoon soittajan kanssa pidimme muutaman session ja opetin hänellekin lähinnä omaa soittotyyläni", hän jatkaa ja lisää diilanneensa Torontoon ainakin kahdeksan jouhikkoa: soittimia lenteli Atlantin yli.

"Terveisiä soitinrakentaja **Rauno Niemiselle** Ikaalisiin!"

"Toronton haitaristin, **Sasha Luminskyn**, tapasin vasta kolme viikkoa ennen ennakkonäytöksiä. Muutaman session aikana yritin opettaa lähinnä sellaista folk-tyyliä, jota tulee itse harastettua", Markku kertoo. Sasha innostui Markun silloisesta haitarisaundista niin paljon, että tilasi Italiasta äänellisesti täsmälleen samanlaisen soittimen pianoversion. Lontoossa Markku ei ollut lainkaan.

Jaska kertoo olleensa Torontossa, kuten jo Lontoon studiosessi-oissakin, paljon tekemisissä paikallisten "perkkajätkien" kanssa. "Torontossa kävimme etsimässä ja kokeilemassa rumpuja. Chrisin kehotuksesta seisoin harjoituksissa lyömäsoitinpultissa ja näytin joitain juttuja kädestä pitäen. Lontoossa tähän ei enää ollut tarvetta."

Vaikka Lontoon workshoppeissa olikin ollut paikalla nuotintaja, jäi nuotinkirjoitusta paljon myös värttinäläisten harteille. Erikoissoittimien, kuten bouzukin, haitarin ja jouhikon stemmojen nuotintaminen ei niihin perehtymättömältä nuotintajalta luonnistunut. Myös kitarastemat täytyi kirjoittaa itse ulos. Sen sijaan laulajien tuottamat "lintuäänet" kutsuhuutoineen ja "purinoineen" tallentuivat nuotteihin tarkasti.

Kanadalaisten ja englantilaisten muusikoiden avoimuus, vastaanottokyky ja työhön sitoutuminen ovat tehneet vaikutuksen Värttinän jäseniin. Toisaalta, mikä on sitoutuessa, kun esityksiä on kahdeksan viikkoa ja ne tuovat leivän pöytään.

## ...ja vibratoa

Värttinälle tunnusomaisen laulutyylin omaksumisessa oli tekemistä englanninkielisille musikaalilaulajille. Opettajatkaan eivät päässeet helpolla.

"Meitä jännitti ensin hirveästi, sillä kukaan meistä ei ollut aiemmin opettanut englanniksi", Johanna taustoittaa ja jatkaa: "Onneksi laulajat sekä Torontossa että Lontoossa ovat olleet aivan mielettämiä tyyppejä, todella lahjakkaita ja vastaanottavaisia."

Liikkeelle lähdettiin perusjutuista. Opetusmateriaalina käytettiin Värttinän kolmiäänisiä

a cappella -kappaleita, metodia imitoimista. "Kävimme läpi stemmat ja harmoniat ja käskimme heidän kuunnella tasan tarkkaan, mitä teemme. Kiinnitimme erityisesti huomiota sekunti-intervalleihin, joihin heidän korvansa eivät olleet tottuneet. Teimme myös joitain bulgarialaisia äänenmuodostusharjoituksia. Ääntä yritettiin kovasti saada eteen, hoimme "nasal, nasal" ja "front, front", Mari kertoo ja näyttää mallia.

Vokaaliharjoituksilla pyrittiin vähentämään englannin kielen vaikutusta sointiin. "Lontoossa laulatimme tyttöjä myös suomeksi, ja vokaalivärien erot kielten välillä tulivat selvästi esiin. Soitimme heille myös omaa sydäntämme lähellä olevaa bulgarialaista musiikkia, tarjosimme kuulokuvia", Johanna selvittää.

Miesten äänenmuodostus tuotti päänvaivaa. Heidänkin piti oppia suoraa ja nasaalia laulutyylä kuoron kokonaisuinnin takia. "Yritimme näyttää, miten saundia voi hakea. Hankalaa se oli, mutta onneksi meitä oli kolme opettamassa", Mari huokaa.

Lähes ylitysepäsemätön ongelma oli vibrato. "Musikaalimaailmassa tuntuu olevan vallalla ihanne, että mitä laajempi vibrato, sitä hienompaa. Meidän musiikkiimme vibrato ei varsinkaan kovaa lauletaessa sovi lainkaan," Johanna toteaa. "Suoralla äänellä laulaminen on vaikeaa, pienetkin epäviisyydet ja vokaalien värierot kuuluvat heti. Ääntä täytyy myös tukea eri lailla, koska laulutyylit ei ole luonnollinen."

Kokonaan vibratosta ei päästy eroon, mutta onneksi Chris oli samoilla linjoilla Susanin, Marin ja Johannan kanssa. "Hän osoitti heti harjoituksissa sormella, jos joku – yleensä tenori – päästi äänensä väpättämään", Mari nauraa. "Vibratosta tuli ihan vitisi. Varttitunti meni hyvin, sitten alkoi lepatus".

### ...ja takaisin Lontooseen

LOTR:n ensi-ilta 23.3.2006 sai Torontossa nuivahkon, jopa teilaavan vastaanoton. Vaikka musiikkia kiiteltiin, nähtiin esityksessä liikaa puutteita ja liikaa pituutta. Valtaisa budjetti lienee myös ärsyttänyt kriitikkoja. Pahiten kimppuun kävivät Toronton omat lehdet, mutta myös New



Toronton viimassa kevättalvella 2006: Vasemmalta Antto Varilo, Lassi Logrén, Janne Lappalainen, Susan Aho, Johanna Virtanen, Jaska Lukkarinen, Mari Kaasinen, Hannu Rantanen ja Markku Lepistö.

York Times kunnostautui lyttäämisessä. Englantilaiset lehdet ja yleisö kiittelivät, mutta se ei riittänyt pelastamaan lipunmyyntiä. Esitys sulki ovensa syyskuussa.

Alettiin valmistella esityksen siirtämistä Lontooseen. Värttjän osalta tämä merkitsi hiljaiseloa. Jopa siinä määrin, että bändin täytyi kysellä, vieläkö töitä olisi. Esityksen musiikki eli kuitenkin jo omaa elämäänsä Chrisin huostassa.

Joitain Värttjän kappaleita jäi pois esityksen lyhentyessä, jotkut vaihtoivat paikkaa. Alkuvuodesta 2007 yhtyeen musikoita vieraili Lontoossa sävellyssessi-oissa, joista pitkän vääntämisen jälkeen jäi jäljelle vain kalevalamittaista tekstiä; entit puhuvat suomea. Lassin käydessä huhtikuun alussa tekemässä viimeisiä viilauksia folk-viuluosuuksiin olivat harjoitukset teatterissa täydessä vauhdissa. Uudistetun, yli 70 taiteilijaa – näyttelijää, laulajaa, musiikkia – kerrallaan työllistävän esityksen ensi-ilta koitti kesäkuun 19. päivänä.

### Mitä jäi käteen?

Mitä Värttjänle sitten on jäänyt käteen mittavasta urakasta? Mainetta ja mammonaa?

Jotkut arvelevat, että värttjänä-

"LOTR on maailman kallein näyttämöteos: menoja – ei suinkaan tuloja – on maailman eniten."

läisille karrataan rahaa roska-autolla joka viikko. "Meidän tulomme tästä projektista ovat kuitenkin aika paljon pienemmät kuin hyvin työllistetyin studiomusiikon vuotuiset Gramex-korvaukset", Hannu korjaa virheellisiä oletuksia.

Koko taiteellisella työryhmällä lavastajaa ja äänisuunnittelijaa myöten on rojaltsopimus. Värttjän musikot saavat siis tietyn osuuden lipputuloista. "Prosenttimme kokonaisrojaltsista on mikä on, ja jaamme osuutemme oman sopimuksemme mukaisesti. Meitä on yhdeksän musikkia ja manageri jakamassa pottia, joten kovin suurilla tuloilla ei voi kehuskella."

Sävellystyön aikana saadut työskentelyrahat, rojaltsopimukset, on maksettu pois. Ulkomaantyöskentelystä musikoille maksettiin päivärahat ja muut kulut.

"LOTR on tuotantokustannuksiltaan maailman kallein näyttämöteos. Tämä merkitsee, että menoja – ei suinkaan tuloja – on maailman eniten. Aika

kauan pitää esityksen pyöriä, että se tuottaa voittoa", Lassi muistuttaa.

Myönteistä on, että tietoisuus bändistä on varsinkin kotimaassa lisääntynyt ja arvostus noussut. Julkisuuden määrä ja laatu eivät kuitenkaan ole ihan vastanneet odotuksia.

"Odotukset olivat korkealla", myöntää Mari. "Uskoimme, toivoimme ja halusimme, että jos esitys menestyisi, mekin saisimme huomiota ja ihmisten kiinnostus Värttjänä kohtaan kasvaisi myös kansainvälisesti. Torontolla ei kuitenkaan ollut tätä vaikutusta. Lontoon suhteen odotimme ja elämme toivossa."

Kansainvälisen lehdistön huomio taas on kaiken aikaa ollut koko produktiossa, ei säveltäjien kaltaisissa yksityiskohdissa.

Kun Värttjän LOTR-sopimus julkistettiin syksyllä 2003, yhtye sai Suomen mediassa paljon positiivista huomiota. Samoin Toronton ensi-ilta uutisoitiin näyttävästi. Toronton esitysten loppuessa ennen ai-

kojaan tapahtui myös suomalaisen median suhtautumises-  
sa jännittävä suunnanmuutos.  
Aiemmin oli puhuttu lähinnä  
Kevin Wallacen tuottamasta  
Tolkien-musikaalista, johon  
musiikin on A.R. Rahmanin  
lisäksi säveltänyt Värttinä.  
Nyt Helsingin Sanomien etu-  
sivulla reviteltiin: "Värttinän  
Sormus-musikaali floppasi."  
Se sattui.

### Syvälle vaikuttava kokemus

LOTR:n parissa vietetty aika on jättänyt Värttinään jälkensä. Se kuuluu syvyytenä soitossa ja uusissa sävelissä. Yhtyeen *Miero*-levyä tehtiin samanaikaisesti LOTR:n kanssa, ja sen tummat sävyt lienevät Tolkienin maailmasta peräisin. Levyllä ja keikkaohjelmistossa on myös yksi LOTR:sta yli jäänyt *a cappella* -kappale, *Eerama*.

"Mankkaan-jakso on vaikuttanut meihin bändinä paljon", Johanna toteaa. "Istuimme siinä treeniympyrässä monta kuukautta. Korvat avautuivat oman bändin soinnille siinä intiimissä tilassa ja tunnelmassa ihan eri tavalla kuin keikoilla."

"Meillä oli siinä ihan studio-oloja vastaava tilanne", Hannu jatkaa. "Jokaisella oli oma kuuntelu, ja toisten osuudet kuuli todella hyvin. Ei sellaista kokemusta voi ohittaa."

Tulevat studiosessiot sujuvat varmasti jouhevammin. "Aiemmin olemme nauhoituksissa pyrkineet vain tulostamaan mahdollisimman hyvin sen, mitä on kämpällä treenattu. Nyt kokeiltiin paljon juttuja studio-oloissa, oltiin luovia", Janne kertoo. "Helpottaa, kun tietää, että uusien juttujen tuottaminen onnistuu myös punaisen valon palaessa."

Laulajien improvisointitaito kehittyi ja luottamus omaan laulamiseen kasvoi. Kaiken kaikkiaan oman ammattitaidon arvostus ja ammatillinen itsetunto kohosivat, myös säveltämisen suhteen.

Lassin mukaan tällaisen kokemuksen jälkeen uuden levyn tekeminen ei tunnu niin massiiviselta eikä stressaavalta ajatukselta. "Jos tarvitaan biisi, se tehdään. Jos tarvitaan *tämmöinen* biisi, se tehdään.

12 biisiä? Okei, onnistuu. Ammattimaisuutta..."

### Matka jatkuu

Värttinä kulkee jo kovaa vauhtia eteenpäin. Syksyllä ilmestyy koko uran kattava kokoelmalevy, ja ensi vuonna yhtye juhlii 25-vuotista taivaltaan juhlakiertueella. Mieluisa aluevaltaus on myös Joensuun kaupunginorkesterin aloitteesta käynnistynyt yhteistyö isojen orkesterien kanssa. Tapio Tuomelan sinfoniaorkesterille sovitettava Värttinä-musiikkia sisältävä kokonaisuus saa jatkoa keväällä. Projekti on herättänyt kiinnostusta Saksaa myöten.

Myös LOTR on poikimassa Värttinälle töitä. John Havun kanssa on vireillä sävellystilaus.

Mieleenpainuvia kokemuksia on Värttinällä *Lord of the Rings*-matkallaan ollut lukemattomia: hyvät fiilikset Mankkaan ensimmäisissä sessioissa, työskentely ulkomailla ja tutustuminen muusikkokollegoihin ja näyttelijöihin. Heistä on tullut ystäviä, joihin saattaa törmätä vaikkapa kahvilassa New Yorkissa. Mieleen on jäänyt myös eräs tietty tuleva tähtitieteen professori, joka on ollut paikalla molemmissa ensi-illoissa, nimittäin Queenin **Brian May**. Toronton ensi-ilta punaisine mattoineen, limusiineineen ja suuren maailman tyyleineen oli unohtumaton kokemus. Väheksyä ei voi myöskään reissaamisen seurauksena saatuja Eurobonus Silvereitä.

Erikoisin kokemus taitaa kuitenkin olla Lassin hallussa.

"Ollaan Lontoon ensi-illassa ja smokit päällä. Koittaa väliaika ja suunnistamme baariin ottamaan drinkkiä. Lähdän siitä sitten vessaan ja jonotan vuoroani. Yhden kopin ovi aukeaa, menen sinne. Ulos tuleva miekkonen sanoo, ettei huuhdeltu toimi. Katson pönttöön ja totean kaverin olevan ihan oikeassa. Tuntuu kypsältä kasvattaa sitä kasaa, joten käärin smokinhihat, irrotan vesisäiliön kannen ja yhdistän vedessä lilluvat rautalanganpalat ihan McGyver-tyyliin. Mekanismi on kunnossa, kansi päälle ja testaamaan. Viuh vaan, ja huuhdeltu toimii taas. Toimitan asiiani, laskostan smokinhihat alas ja palaan ensi-illan pariin."

Suomalaista nöyryyttä. ■

Värttinä ja A.R. Rahman Lontoon ensi-illassa 19.6.2007.



TONI PORTHÉN



MANUEL HARLAN

**Michael Therriaultin Klonkku on rujouksessaan LOTR:n koskettavin hahmo ja näyttelijä roolissaan fyysisen ilmaisen virtuoosi.**

#### Theatre Royal (Lontoo)

*The Lord of the Rings*  
käsikirjoitus ja laulujen sanat Shaun McKenna ja Matthew Warchus (pohjaa J. R. R. Tolkienin romaanitriologiaan)  
musiikki A. R. Rahman, Värttinä ja Christopher Nightingale  
ohjaus Matthew Warchus  
koreografia Peter Darling  
rooleissa (mm.) James Loye (Frodo), Peter Howe (Sam), Malcolm Storry (Gandalf), Laura Michelle Kelly (Galadriel), Jérôme Pradon (Aragorn), Michael Therriault (Klonkku)